

О. В. Атаманчук,
аспірант, Національний університет ДПС України

ОЦІНКА РЕГУЛЮЮЧОГО ВПЛИВУ ПОДАТКІВ НА ДИНАМІКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В АР КРИМ

У статті проведено аналіз динаміки інноваційних та інвестиційних процесів у АР Крим. Дано оцінку впливу регуляторного потенціалу податків на їх динаміку. Виявлено необхідні напрями удосконалення податкового регулювання інвестиційних та інноваційних процесів.

The article deals with analysis of dynamics of innovative and investment processes in ARE Crimea. The estimation of influence of regulator potential of taxes on their dynamics is given. Found out necessary directions of improvement of the tax adjusting of investment and innovative processes.

ВСТУП

Економічний розвиток будь-якого регіону немислимий без здійснення інвестиційних процесів. Не є виключенням у цьому відношенні й АР Крим, це зумовлено цілим рядом факторів. По-перше, основний капітал підприємств республіки зношений більше як наполовину і потребує термінового оновлення, тобто необхідні значні інвестиції в основний капітал. По-друге, потенціал туристичної та рекреаційної сфери АР Крим на сьогоднішній день реалізовано неповністю саме через недостатні обсяги інвестицій у ці галузі.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сьогоднішній день питання стимулювання економічного розвитку податковими методами цікавить багатьох вчених. Серед них С. Архіпова, Е. Воробйова, І. Луніна, Е. Сущкова та ін. Однак проблема активізації інноваційних та інвестиційних процесів за допомогою регуляторного потенціалу оподаткування потребує індивідуальних досліджень на базі кожного регіону. Тому метою нашої статті є аналіз динаміки інноваційних та інвестиційних процесів в АР Крим та виявлення можливостей їх активізації завдяки реалізації регуляторного потенціалу оподаткування.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Найбільш важливою складовою інвестиційних процесів є капітальні інвестиції. Оскільки саме вони здатні до розширення економічного базису регіону. У загальному обсязі капітальних інвестицій АР Крим переважають інвестиції в основний капітал, їх питома вага по роках незначно коливається від 83 до 86 %. Обсяг інвестицій у нематеріальні активи у 2004 р. різко знизився, що є негативним, оскільки це матиме стримуючий вплив на протікання інноваційних процесів у економіці республіки. Найнижчою є питома вага витрат на

формування основного стада — у 2004 р. вона знизилася до 0,3% і з тих пір не змінювалася. У подальшому це негативно позначиться не тільки на стані сільського господарства республіки, але і на стані м'ясопереробної промисловості регіону, потужності якої доведеться скоротити або перевести на імпорту сировину.

Структура джерел фінансування капітальних інвестицій представлена у табл. 1.

З даних, представлених у табл. 1 видно, що найбільшу питому вагу серед джерел фінансування мають власні кошти підприємств і організацій, однак їх обсяг зменшувалися з 60,3% у 2003 р. до 50,7% у 2007 р. Обсяги фінансування капітальних інвестицій за рахунок республіканського бюджету коливаються від 6,9% до 10,8%, вітчизняні та іноземні інвестори капітальні вкладення фінансують неохоче. Починаючи з 2005 р. намітилося зростання обсягів фінансування капітальних вкладень за рахунок банківських кредитів, позитивна динаміка спостерігалася до 2007 р., потім ситуація змінилася у зв'язку з розвитком глобальної фінансової кризи.

Взаємозв'язок ефектів регуляторного потенціалу оподаткування і структури джерел фінансування капітальних інвестицій ілюструють рис. 1 і 2.

Графіки, зображені на рис. 1, ілюструють зниження податкового коефіцієнта протягом ряду років. Теоретично зниження податкового коефіцієнта мало б викликати зменшення частки бюджетних коштів у фінансуванні капітальних вкладень, однак таке зменшення характерне тільки для 2005 та 2007 рр. Також зниження податкового коефіцієнта мало б позитивно відобразитися на частці власних коштів підприємств та організацій у фінансуванні капітальних вкладень. Однак невелике зростання частки власних коштів підприємств та організацій у фінансуванні капітальних вкладень спостерігається тільки у 2004 та у 2007 рр. З однієї сторони, зважаючи на низький рівень рентабельності операцій-

Таблиця 1. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування

Показники	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Всього	100	100	100	100	100	100
За рахунок бюджету	8,5	10,8	8,8	6,9	10,2	9,8
коштів місцевих бюджетів	5,9	7,6	4,2	5,4	6,8	6,4
власних коштів підприємств і організацій	60,3	62,8	54,5	59,3	50,7	55,6
кредитів банків та інших позик	10,8	6,7	12,7	15,2	15,3	12,2
коштів іноземних інвесторів	5,1	4,4	10,1	3,1	4,4	4,2
коштів вітчизняних інвесторів	1,9	1,3	0,9	0,8	0,9	0,8
індивідуальне житлове будівництво	3,1	3,7	3,5	5,0	6,8	7,2
інших джерел фінансування	4,4	2,7	5,3	4,3	4,9	3,8

Джерело: 7, с. 187

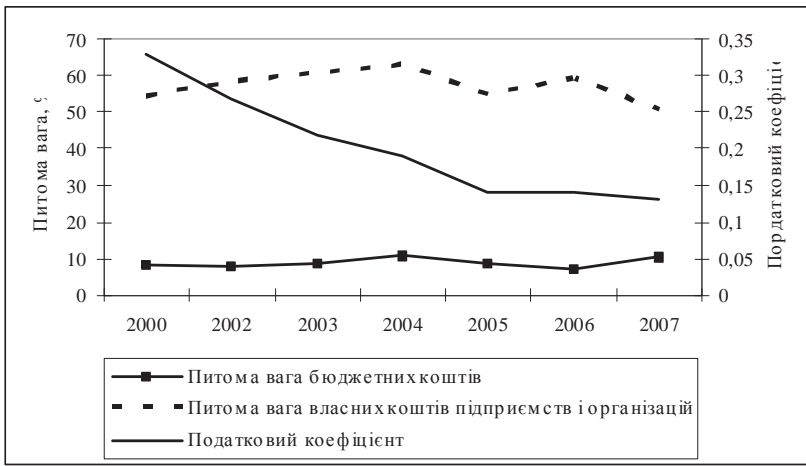

Рис. 1. Динаміка питомої ваги бюджетних коштів, власних коштів підприємств і організацій у фінансуванні капітальних вкладень та податкового коефіцієнта

ної діяльності значного зростання фінансування капітальних вкладень за рахунок власних коштів очікувати було б марно, з іншої сторони, нееластичність реакції аналізованих факторів свідчить про низьку ефективність використання регуляторного потенціалу податкової системи для стимулювання інвестицій.

Графіки, зображені на рис. 2, ілюструють парадоксальний результат — із зниженням податкового коефіцієнта відбувається зменшення питомої ваги коштів вітчизняних інвесторів у фінансуванні капітальних вкладень. Поведінка іноземних інвесторів є аналогічною, за виключенням 2005 р., коли відбувається різке зростання їх частки у фінансуванні капітальних вкладень. Отримані результати свідчать про неефективність податкового регулювання залучення коштів інвесторів для фінансування капітальних інвестицій. Зважаючи на хронічний дефіцит бюджетних коштів, ігнорування стимулюючих можливостей регуляторного потенціалу податкової системи є неприпустимим. Ефективне використання стимулюючих важелів

регуляторного потенціалу в цій галузі вимагає врахування специфіки фінансування капітальних вкладень, капітальні вкладення передбачають довгострокове відволікання оборотних коштів, що пов'язане з певним ризиком отримання очікуваного ефекту інвесторами. Регуляторний потенціал не буде використано повною мірою, якщо не враховувати цей нюанс.

Як було зазначено вище, важливе значення має динаміка освоєння інвестицій в основний капітал. Статистичні дані свідчать про помірне зростання обсягів інвестицій в основний капітал щороку, однак такий темп зростання є недостатнім для оновлення основного капіталу підприємств республіки. Обсяги інвестицій в основний капітал за рахунок бюджету значно виросли у 2003 р. і надалі мають стабільну тенденцію до зростання. Індекс інвестицій в основний капітал має нестабільну поведінку, прямиий зв'язок з динамікою податкового коефіцієнта практично відсутній (рис. 3).

Графіки, зображені на рис. 3, показують, що з 2003 р. спостерігається

ся відносна стабільність зростання індексу інвестицій в основний капітал на фоні щорічного зниження податкового коефіцієнта, що свідчить про можливість більш повного використання регуляторного потенціалу податкової системи з метою стимулювання інвестицій в основний капітал.

Практично як догма у вітчизняних економічних дослідженнях сприймається твердження про те, що іноземні інвестиції — це та панацея, яка здатна дати поштовх економічному розвитку будь-якого регіону, а для того, щоб залучити іноземні інвестиції необхідно просто знизити податки. На перший погляд все здається досить просто, однак іноземний інвестор, у першу чергу, думає про свою вигоду і, приймаючи рішення про здійснення інвестиції, він враховує не тільки податковий фактор. Для того, щоб фактор оподаткування міг мати позитивний вплив, порівняно з усіма іншими, він має давати такі переваги іноземному інвестору, виграш від яких міг би компенсувати можливі втрати від усіх інших факторів. Це можливо за умови оптимального поєднання ефектів фіскального і регуляторного потенціалу податкової системи. Індеси обсягу іноземних інвестицій в економіку АР Крим зростають на фоні зменшення податкового коефіцієнта. Тісноту залежності ілюструє рис. 4.

З рисунку видно, між величиною податкового коефіцієнта та індексом іноземних інвестицій існує тісний зв'язок ($R^2=0,8297$), тобто динаміка іноземних інвестицій на 82,97% визначається податковим навантаженням на економіку республіки. Параметри рівняння свідчать, що при збільшенні податкового коефіцієнта на 0,1 індекс іноземних інвестицій в економіку республіки зменшиться на 16,12. Розробляючи заходи щодо залучення іноземних інвестицій у подальшому, необхідно обов'язково використовувати властивості такої тісної залежності.

Основна частка інвестиційного капіталу іноземних інвесторів спрямовується у рекреаційну сферу АР Крим. Обсяг прямих іноземних інвестицій, які надійшли від іноземних інвесторів на підприємства санаторно-курортного, туристичного та готельного господарства станом на 01.01.2007 р. склали 259,9 млн дол. США або 45,0% від загального обсягу капіталовкладень в АР Крим. Найбільше іноземних інвесторів цікавлять такі об'єкти як санаторно-курортні заклади та готельне господарство. Якщо для більшості регіонів України характерна тенденція зацікавлення іноземними інвесторами фінансової сфери та сфери торгівлі, то для АР Крим маємо набагато кращу ситуацію, тому регуляторний по-

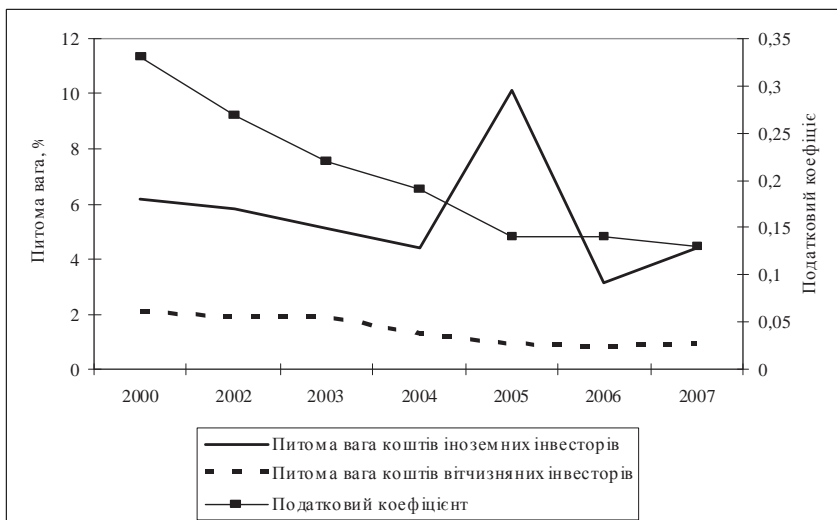

Рис. 2. Динаміка питомої ваги коштів іноземних та вітчизняних інвесторів у фінансуванні капітальних вкладень та податкового коефіцієнта

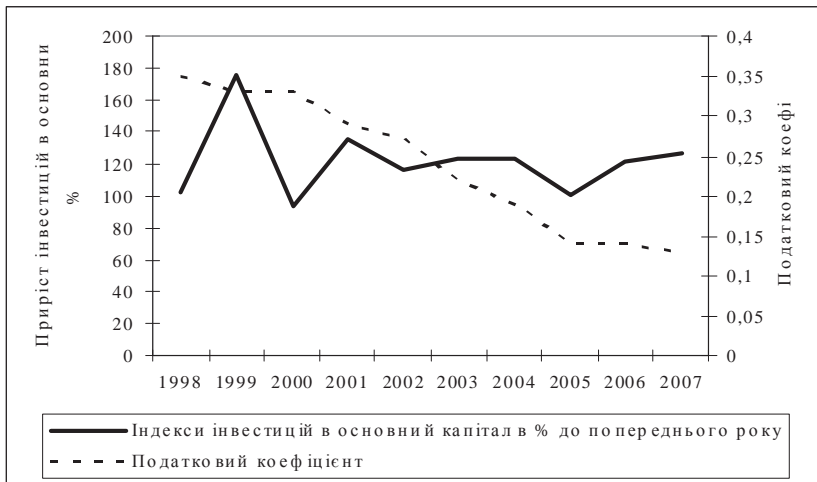

Рис. 3. Індекс інвестицій в основний капітал та динаміка податкового коефіцієнта

тенціал податкової системи має зберігати і посилювати ці тенденції. Найбільшими інвесторами АР Крим виступають Російська Федерація — 54,3%, Британські Віргінські острови — 13,5%, Кіпр — 8,3%, Узбекистан — 7,1%, Швейцарія — 5,4%, Латвія — 4,5%. Територіально найбільше інвестиції отримали Ялта, Алушта, Судаак і Євпаторія.

Вливання іноземних інвестицій у рекреаційну сферу дає відповідну віддачу для бюджету. За 2006 р. підприємствами курортної галузі мобілізовано до бюджетів усіх рівнів податків на сумму 164,6 млн грн., що складає 6,9% від усіх зібраних у Криму податків. Аналогічна ситуація збереглась і у 2007 р. Стільки ж податків до бюджету дають транспорт і будівництво. Найбільша питома вага надходжень до бюджету від добувної промисловості (9,1%), виробництва, розподілу електроенергії, газу, тепла (8,4%), торгівлі (8,3%). Таким чином, на сьогоднішній день для АР Крим ефективно залучення іноземних інвестицій з відповідною віддачею для бюджету є позитивним ефектом регуляторного потенціалу податкової системи.

Однак, для успішного економіч-

ного розвитку республіки залучення інвестицій тільки в одну сферу є недостатнім. Розвиток інших провідних галузей вимагає не тільки залучення інвестицій в основний капітал, але й вкладання коштів у розвиток інноваційної сфери. На АР Крим припадає у середньому 2% підприємств, що впроваджують інновації. Питома вага впровадження прогресивних технологічних процесів швидко падає — з 4,8% у 2000 р. до 1% у 2006 р., у 2007 р. цей показник склав 1,7%. Питома вага освоєння нових видів продукції максимальне значення мала у 2004 р., у 2005 р. вона зменшилася до 2% і практично не змінюється на сьогоднішній день.

Частка інноваційно-активних підприємств у економіці АР Крим зменшується, і у 2007 р. досягла 8,7% з урахуванням підприємств, які реалізують інноваційну продукцію. Цей показник менший за середній по Україні, що свідчить про необхідність стимулювання інноваційних процесів у республіці. Значно скорочується, починаючи з 2005 р., впровадження нових прогресивних технологічних процесів, у тому числі ресурсозберігаючих та маловідходних, що є негативним чинником для

визначення вектору подальшого економічного розвитку. Освоєння виробництва нових видів техніки має нестабільну тенденцію, виражене падіння не спостерігається. Отримані результати свідчать про необхідність використання всіх важелів розвитку інноваційної діяльності в республіці, у тому числі й регуляторного потенціалу податкової системи.

Обсяги реалізованої інноваційної продукції зростали до 2005 р. включно, надалі намітилася тенденція до спаду, аналогічна тенденція характерна і для реалізації принципово нової продукції. Позитивним є зростання обсягів реалізації інноваційної продукції на експорт. Проаналізуємо, який вплив на динаміку реалізації інноваційної продукції на експорт має податкове навантаження (рис. 5).

Рис. 5 показує, що між аналізованими показниками існує поліноміальний зв'язок другого ступеня, тіснота зв'язку досить висока — 73,09%. Характер залежності й параметри рівняння свідчать про те, що тільки шляхом зниження рівня податкового навантаження не можна досягти максимізації експорту інноваційної продукції, тому оптимізація регуляторного потенціалу податкової системи повинна полягати у пошуку оптимальних меж податкового навантаження у комбінації з іншими важелями регуляторного потенціалу.

Базисом для інноваційного розвитку економіки виступає якість наукової та науково-технічної діяльності. Загалом обсяг наукових та науково-технічних робіт збільшувався до 2006 р. включно, у 2007 р. він зменшився удвічі. Динаміка наукових робіт по розробці нових видів техніки має нестабільний характер. Кількість розробок, у яких було використано винаходи, протягом 2000 — 2006 рр. є досить низькою, тільки у 2007 р. спостерігається їх різке збільшення майже у 4 рази. Динаміка наукових та науково-технічних робіт залежить від стану фінансування цієї галузі (табл. 2).

З даних таблиці видно, що найбільшу участь у фінансуванні наукових та науково-технічних робіт бере держава. Обсяги фінансування наукових робіт за рахунок бюджету хоч і зростають щороку, але є недостатніми для забезпечення повноцінного інноваційного розвитку економіки АР Крим. Це зумовлює необхідність активніше залучати до фінансування наукових робіт потенційних замовників та іноземних інвесторів, частка яких у фінансуванні залишається вкрай низькою.

Результати аналізу засвідчили, що темпи приросту фінансування наукових робіт за рахунок коштів замовників та коштів іноземних держав практично не залежить від ди-

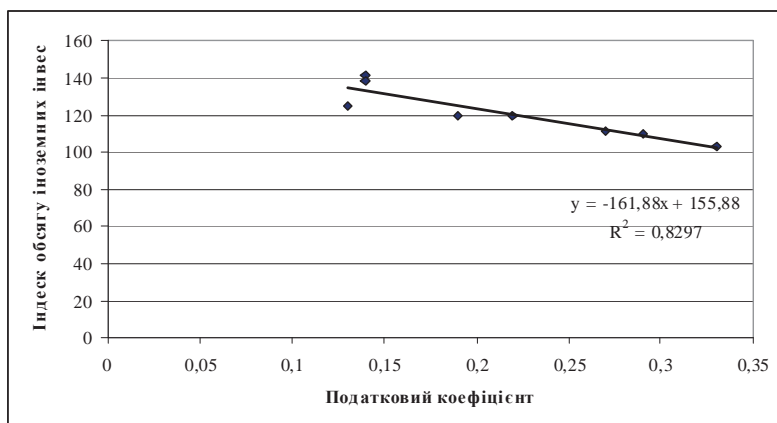

Рис. 4. Залежність індексу іноземних інвестицій від величини податкового коефіцієнта

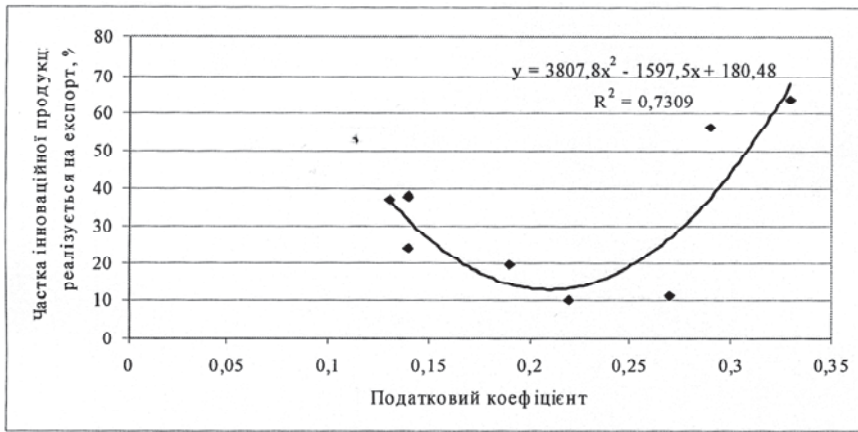

Рис. 5. Взаємозв'язок частки інноваційної продукції, яка реалізується на експорт, та податкового коефіцієнта

рат, на дослідження, розробки та придбання нових технологій представлено на рис. 6.

Оцінити вплив оподаткування на динаміку витрат на технологічну підготовку виробництва неможливо, через те, що з 2007 р. статистичний облік цих витрат ведеться у складі інших. Графіки, зображені на рис. 6, свідчать про відсутність прямого впливу зміни податкового навантаження на економіку республіки, на зміну частки витрат, на дослідження, розробки і витрати, на придбання нових технологій. Такий ефект може бути спровокований тим, що на сьогоднішній день факт фінансування інноваційної діяльності не надає інвестору преференцій в оподаткуванні, тобто ця складова регуляторного потенціалу податкової системи залишається незадіяною.

Таблиця 2. Розподіл обсягу фінансування наукових та науково-технічних робіт за джерелами фінансування

Показники	1995	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Всього	9678,2	24118,5	41068,4	53041,9	70324,6	87355,6	103946,9	125733,8
У т.ч. кошти держбюджету	7175,9	13323,0	14809,4	20912,4	24175,9	34576,3	46698,3	55689,4
місцевого бюджету			940,0	958,3	1094,3	1018,4	1837,7	2433,0
позабюджетних фондів	6810	322,9	475,0	4014,2	5146,2	6559,5	6705,9	7551,6
власні замовників	11,2	500,0	1235,5	2127,6	3898,4	3677,1	4318,3	7985,3
іноземних держав	17,5	2592,2	8570,9	4768,0	10886,7	1571,9	14267,4	16050,4
інших джерел	1792,6	7380,4	15037,6	20261,4	25123,1	25762,4	30119,3	36024,1

Джерело: 7, с. 332

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналіз впливу регуляторного потенціалу податкової системи на інноваційно-інвестиційні процеси АР Крим засвідчив, що на сьогоднішній день важелі регуляторного потенціалу податкової системи практично не функціонують, що не дозволяє повною мірою реалізувати потенціал економічного розвитку АР Крим.

Література:

1. Архипова С.В. Проблема ефективності використання механізму податкових пільг для залучення іноземних інвестицій в Україну// Наукові праці ДНТУ. Серія економічна. — 2007. — С. 560 — 562.
2. Атаманчук О.В. До питання про сутність і роль податкового регулювання// Materialy IV mezinarodni vedecko-prakticka konference "Veda: teorie a praxe — 2008". — Dil 1. Ekonomicke vedy: Praha. Publishing House "Education and Science" s.r.o. — С. 44—46.
3. Атаманчук О.В. Регулююча функція податків та регуляторний потенціал податкової системи // Економіка і держава. — 2008. — № 10. — С. 26—29.
4. Воробьева Е.И., Сушкова Е.Е. Анализ зарубежного опыта использования налоговых льгот для стимулирования развития экономики// Бизнес-Информ. — 2007. — № 12(2). — С.18—20.
5. Крым. Курорты. Туризм. Статистический бюлетень 2002—2006. — 29 с.
6. Луніна І. Податкова політика України у контексті створення умов для економічного зростання// Економіка України. — 2000. — № 9. — С. 37—47.
7. Статистичний щорічник АР Крим за 2007 рік. / За ред. В.І. Колесник. — Головне управління статистики в АР Крим. — 2008. — 618 с.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2009 р.

наміки податкового коефіцієнта. Це свідчить про те, що регуляторний потенціал податкової системи у цій сфері не використовується зовсім, оскільки зниження ставок оподаткування або будь-які інші пільги суб'єктам, які здійснюють фінансування наукових робіт, на сьогоднішній день не передбачені.

При аналізі інноваційних витрат було виявлено, що найбільший обсяг витрат пов'язаний із придбанням основних засобів та капітальних витрат, пов'язаних з упровадженням

інновацій. Також велику питому вагу протягом ряду років до 2004 р. включно мають витрати на рекламу та маркетинг, зменшення спостерігається з 2005 р. Негативним є те, що частка витрат на дослідження і розробки, придбання нових технологій та технологічну підготовку виробництва залишається низькою, оскільки саме ці витрати формують основу інноваційного розвитку за рахунок власної ресурсної бази.

Результати аналізу впливу оподаткування на динаміку частки вит-

Рис. 6. Динаміка податкового коефіцієнта та частки витрат на дослідження і розробки та придбання нових технологій